

procedural rights has become completely dependent on the discretion of the pre-trial investigation bodies and the prosecutor's office. This position of the victim does not meet the requirements of several international documents on the treatment of victims of crimes. The early introduction of the amendments proposed by the authors to the Criminal Procedure Code of Ukraine will bring the legal institution of forensic examination in Ukraine closer to international standards.

Key words: criminal proceedings; forensic examination; the procedure for appointing a forensic examination; conducting a forensic examination; special knowledge; procedural action; investigative (search) action; proof; source of evidence; expert opinion.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.04>

УДК 343.1: 343.98

Володимир Митрофанович Тертишник
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної діяльності
та кримінально-правових дисциплін

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2993-0450>

E-mail: kreativlad@i.ua

Володимир Вікторович Варава
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри правоохоронної діяльності та
кримінально-правових дисциплін

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7856-1711>

E-mail: warawa@ukr.net

*Університет митної справи та фінансів
Міністерства освіти та науки України*

ДОКТРИНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ІНТЕГРАТИВНІЙ ДОКТРИНІ ДОКАЗОВОГО ПРАВА

У статті розкриваються проблеми судової експертизи в інтегративній доктрині доказового права з урахуванням положень Конституції України, процесуального законодавства, прецедентної практики Європейського суду з прав людини та судових прецедентів Вищої судової інстанції України. Розкриті особливості висновків експерта та письмових висновків спеціалістів, запропонована спрощена процедура призначення експертиз та формування результатів експертних досліджень.

Ключові слова: експертизи, висновки експерта, докази, доказове право.

Постановка проблеми. З розвитком науково-технічних засобів пізнавальної діяльності в доказуванні все більшу роль відіграє судова експертиза, а доктринальні основи формують нову правничу науку експертологію, як складову частину доказового права, яке залишається фундаментом науки як кримінального процесу, так і цивільно-процесуального права та адміністративного судочинства, оскільки присвячується доленосним питанням забезпечення справедливості правосуддя. В сучасній правничій науці концепти та інститути експертизи мають системно розглядатись в інтегративному взаємозв'язку з доктринальними проблемами доказового права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати проведеного аналізу показують як наявність недостатньо апробованих і теоретично обґрунтованих новацій щодо інституту судових експертиз та цілісної системи доказового права й суперечливих судових прецедентів, так і на розмаїття думок вчених при аналізі існуючих проблем [1-17].

Мета дослідження. Визначення основних концептів та алгоритмів реформування інституту судової експертизи та особливостей окремих видів експертиз в систему доказового права і доказової діяльності.

Викладення основного матеріалу. *Доказове право* – інтегративна система поєднаних предметом правового регулювання правових норм, якими визначаються мета та предмет доказування, компетенція суб'єктів доказування, концепт доказів та їх види, вимоги належності, допустимості та достовірності доказів, юридична форма доказової діяльності, принципи доказового права, оцінки та розуміння достатності доказів, стандарт доведеності поза розумним сумнівом та гарантії справедливого правосуддя.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) містить настільки «різнобарвну» і широку систему суперечностей доказового права, що створює практично безмежні можливості створювати правничий колапс на шляху досягнення мети самих процесів. Доктрині керованого хаосу не місце в кримінальному судочинстві.

Судова експертологія – це інтегративний багатоаспектний концепт, який включає в себе природничий, інформаційний, правничий, психологічний, тактичний, організаційний, дослідний та логічний компоненти.

Концептом судової експертології охоплюється інтегративний комплекс правничих та природничих і інших наук, яким формулюються поняття та види експертиз у юридичних процесах, підстави, суб'єкти, принципи, порядок та методологія провадження судових експертиз, розуміння висновку експерта як самостійного виду доказів та його місця в доказовому праві, застосування експертизи в практичній правозастосовній діяльності та забезпеченні правосуддя.

Термін «судова експертиза» законодавець визначає в ст.1 Закону України «Про судову експертизу» як «дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває в провадженні органів дізнання, слідства чи суду».

Пріоритетами сучасної судової експертології є формування на інтегративному рівні єдиних для усіх форм судочинства основ та доктрини

експертного права, його місця в доказовому праві, оптимізації та розвитку експертної методології, та розширення потенційних можливостей експертних досліджень на основі сучасних наукових досягнень галузевих наук та інформаційних технологій, формування стандартів допустимості висновків експертів як доказів в судових процесах.

Варто звернути увагу на перспективи виходу експертології за межі кримінального, цивільного чи господарського судочинства. В науці прогнозується утворення «загальної експертології», предмет якої охопить й інші галузі суспільної діяльності, які потребують експертної оцінки для прийняття важливих рішень у сфері управління, економіки тощо [6, с. 105]. Сьогодні отримують застосування експертизи фондового ринку, антикорупційні експертизи законодавчих та нормативних актів, висновки екологічних експертів у сфері будівництва, доктринальні висновки правників у сфері конституційного судочинства тощо.

Судові експертизи є одним із потужних і найбільш інформативних засобів доказової діяльності не тільки у кримінальних провадженнях, а й може бути важливим інструментом профілактики злочинів, може бути за умови належної правової визначеності даної функції держави, чого недостатньо у сучасному правовому полі.

У сучасних експертизах помітна тенденція удосконалення методів експертизи, яка проявляється в більш широкому використанні сучасних інформаційних технологій та інших наукових досягнень, що може обумовлювати, з одного боку, ускладнення методології досліджень (наприклад, використання мас-спектрального аналізу матеріальних об'єктів з застосуванням лазерних джерел іонів та сучасних спектрометрів), а, з іншого боку, додає більшої інформативної та доказової потужності експертів, розширює можливості використання неdestructивних методів (що забезпечує збереження важливих речових доказів), нерідко сприяє уніфікації системи експертних методів, та прискорює процес виконання експертних досліджень (поширені експрес-аналітичні методи).

Ст. 101 КПК України формує такі приписи: Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Відповідно до п. 19 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру» під час здійснення адвокатської діяльності адвокат (окрім прав щодо доручення експертизи, які передбачені КПК України) має право «одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань».

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) підтвердив, що консультативні висновки – теж докази, а суд має як такі висновки, так і надати можливість сторонам бути з ними ознайомленими та викладати свої судження, давати заперечення і коментарі з приводу їх використання в доказуванні (Справа «Воротнікова проти Латвії»).

Згідно нової норми – ч. 1 ст. 298-1 КПК України «процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки,

крім визначених ст. 84 цього Кодексу (зокрема окрім висновків експерта), є також висновок спеціаліста.

Спеціаліст, на відміну від експерта, буцім то не несе відповідальності за завідомо неправдивий висновок за результатами свого дослідження (ч. 2 ст. 72 КПК України), хоча ст. 384 Кримінального кодексу України (далі – КК України) («Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу») таких виключень для спеціаліста досі не закріпила. Незважаючи на ці суперечливі норми, з поміж іншого, спеціаліст в судовому процесі може бути допитаний в якості свідка, а відповідно як свідок може нести відповідальність за відмову від дачі показань та завідомо неправдиві показання.

Сучасні досягнення експертології можуть бути використані не тільки для встановлення обставин предмету доказування в кримінальних провадженнях, але мають більш значний потенціал, зокрема: для удосконалення діяльності щодо попередження та профілактики злочинів, встановлення причин і умов (обставин, які сприяли вчиненню) злочину; для удосконалення антикорупційної політики та забезпечення економічної й військової безпеки держави; для формування автоматичних баз даних результатів експертних досліджень (наприклад генотипоскопії) з подальшим використанням таких колекцій в розкритті повторних злочинів та їх профілактики тощо.

Для удосконалення використання спеціальних знань в попередженні злочинів необхідно прийняти законодавчі основи такої діяльності – прийняти Закон «Про профілактику кримінальних правопорушень», де передбачити і процесуальну форму провадження експертиз з метою виконання профілактичних функцій.

Порядок провадження судових експертиз на сьогодні регламентується як в окремих законах (Закон України «Про судову експертизу»), так і в окремих процесуальних кодексах України та відомчих інструкціях. При цьому має місце конкуренція правових норм, не досягнута єдність та чітка правова визначеність правового регулювання експертної діяльності. Виникає проблема правового забезпечення ефективного використання експертиз в доказовій діяльності.

Поряд з цим, на наш погляд, необхідно дещо спростити й удосконалити процесуальну форму провадження експертизи. Вона повинна забезпечувати як достовірність, так і оперативність досліджень будь-яких матеріальних об'єктів на будь-яких стадіях.

Зміст такої пропозиції полягає в наступному: слідчий призначає експертизу окремою письмовою вимогою, бо детально розроблені її формалізовані бланки набагато спрощують цю роботу, практично зводючи її до формулювання питань експерту; експерт викладає у своєму висновку результати досліджень (висновки), а опис застосовуваних методів і ходу проведеного дослідження дається лише тоді, коли саме дослідження спричинило знищення доказових матеріалів, а також на вимогу органу дізнання, слідчого, прокурора, суду або клопотання потерпілого, підозрюваного, обвинувачуваного, підсудного і захисника. Використання такої спрощеної

форми експертизи має обмежуватися ситуаціями, коли експертне дослідження не пов'язане зі знищенням доказів (досліджуваних об'єктів), а слідча обстановка зумовлює необхідність експресного проведення досліджень.

Поряд з цим у КПК України можна було б викласти таке положення:

«Прискорений порядок призначення експертизи й оформлення висновку експерта може застосовуватися у випадках, коли необхідне швидке і невідкладне проведення експертизи, а сама експертиза не пов'язана зі знищенням досліджуваних доказів. Порядок провадження експертизи в цьому випадку визначається правилами чинного Кодексу за такими винятками: експертиза може призначатися окремою письмовою вимогою слідчого, органу дізнання, прокурора або суду; у висновку експерта опис процесу дослідження не викладається.

Експерт зобов'язаний надати описову частину дослідження на вимогу органу дізнання, слідчого, прокурора, суду, клопотання потерпілого, обвинуваченого, підозрюваного, підсудного або захисника, а також у випадках, якщо в ході дослідження досліджувані матеріали були знищені або зазнали істотних змін».

В сучасних умовах розвитку науки та інтегративного використання досягнень різних її галузей, набуває самостійного значення окремий вид експертизи, генотипоскопічна експертиза (ДНК-дактилоскопія), яка дозволяє ідентифікувати особу за залишками біоматеріалу, встановлювати батьківство дитини, родинності тощо.

Закономірно, що з розвитком науки отримують новий імпульс як експертні методології, так і формуються нові окремі види експертиз.

До окремих видів експертиз варто віднести гуманітарну та мистецтвознавчу експертизу.

Предмет судово-гуманітарної експертизи – моральні та етико-правові цінності й відносини в суспільстві при здійсненні публічної діяльності фізичних і юридичних осіб.

До предмету судово-гуманітарної експертизи, на наш погляд, варто віднести питання визначення на відповідність морально-етичним концептам суспільства тих чи інших інформаційних продуктів, фільмів, відеоматеріалів, видавничої продукції, предметів, громадських акцій.

Мистецтвознавча судова експертиза – це експертиза, яка проводиться фахівцями в галузі мистецтвознавства, предметом дослідження якої є твори живопису, літератури, графіки, скульптури, художні фотознімки, кінофільми, відеоматеріали та музичні твори, художні твори народних промислів, антикварні вироби, особливо цінні музикальні інструменти та інші культурні цінності, а завданням якої є визначення ознак даних об'єктів як предметів, які мають історико-культурну, наукову чи художню цінність.

Поряд з екологічною експертизою самостійного значення може отримати природоресурсна та земельна експертиза.

Актуальною в умовах ринкових відносин є проблема організації та формування методологічних засад експертизи діяльності на фондовому ринку (біржі) щодо обігу фінансових інструментів, потреба в провадженні

якої виникає для встановлення ознак (фактів) маніпулювання на фондовій біржі, а вирішення таких питань потребує особливих спеціальних знань та компетентностей. Наразі практика протидії маніпулюванням на фондовому ринку стикається з тим, що в Україні не проводиться підготовка фахівців, які спеціалізуються на діяльності фондової біржі, а для проведення таких експертиз не напрацьовано належного інструментарію. «Методика вирішення судово-економічною експертизою питань, пов'язаних з обігом цінних паперів», була створена у 2000 р. Київським науково-дослідним інститутом судових експертиз Міністерства юстиції України, але була скасована 27.01.2017, про що свідчать дані Реєстру методик проведення судових експертиз [7].

Для розвитку експертизи діяльності на фондовому ринку варто враховувати досвід зарубіжних країн. Так, за даними Федерального управління фінансового нагляду Німеччини (BaFin) *для виявлення фактів маніпуляцій здійснюється системна аналітична робота з застосуванням сучасних інформаційних технологій*. Зокрема, широко використовується інструмент бізнес-аналітики «SAP BusinessObjects Web In-telligence», а також новітня система ALMA (Комплексна система сигналізації і контролю ринку). Позитивним моментом такого підходу до протидії зловживань на ринку є те, що в даному випадку запроваджуються важливі механізми *виявлення і попередження зловживань на ринку*, а також правові процедури їх попередньої ретельної дослідчої перевірки, що певним чином мінімізує невинуватене втручання силових структур в діяльність ринку, тиску на бізнес та знижує корупційні ризики в діяльності поліцейських і інших правоохоронних органів, усуває непотрібні затрати на громіздкі розслідування, там, де можна застосувати спрощені процедури накладення адміністративних санкцій. Даний досвід є корисним для удосконалення національної доктрини та законодавчої бази протидії зловживань на ринку капіталів [4, с. 325-351].

Проблемою залишається можливість та прийнятність проведення правничих експертиз. Правова експертиза, на думку В. Д. Юрчишина, по суті, є доктринальним тлумаченням тих чи інших норм права, окремих правових інститутів, тобто одним із видів правових знань, на основі яких підлягають оцінці фактичні обставини кримінальної справи [17, с. 82].

Слід зазначити, що Цивільно-процесуальний кодекс України (ст. 65 і 73), Господарський процесуальний кодекс України (ст. 62 і 70) вже унормували можливість проведення судово-правової експертизи, визначаючи, що експертом в питаннях права може виступати особа, яка має наукову ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Думається що належне правове визначення предмету і порядку провадження правничої експертизи буде сприяти удосконаленню правничої доктрини та якості законодавства, забезпеченню верховенства права в державі.

Пов'язуючи допустимість доказів із процесуальним порядком їх одержання, закон не тільки має на меті захист громадян від безпідставного вторгнення в їхні законні права та інтереси, а й виходить із того, що цей порядок містить гарантії одержання достовірної доказової інформації.

Відповідно до ст. 86 КПК України «доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посылатися суд при ухваленні судового рішення».

На перший погляд, в таких приписах можна побачити елемент новизни. Але проблеми криються в дрібницях, які можуть зробити недосяжною мету самого закону. Наприклад, під сумнівом можуть опинитись і дані отримані при виконанні повноважень агентств запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом та протидії корупції, а також здобуті митними органами, чи правоохоронними органами інших країн, в порядку окремих доручень в рамках міжнародного співробітництва в сфері правосуддя, чи навіть адвокатами відповідно до приписів ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Якщо слідувати означеним в КПК України логічним силогізмам, то або Закон України «Про судову експертизу» має стати окремим розділом КПК України, або, приписи доказового права мають стати більш вираженими, запроваджуючи концепт «доказами є фактичні дані, які отримані в передбаченому законом порядку», а інтегративний аналіз існуючих проблем показує на необхідність розробки та прийняття окремого уніфікованого кодексу доказового права, який би став єдиною доктринальною основою доказування для усіх форм юридичних процесів.

ЄСПЛ застосував свою правову позицію, яку іменують доктриною «плодів отруйного дерева» (fruit of the poisonous tree), сформульовану у прецедентних рішеннях у деяких інших справах («Гефген проти Німеччини», «Тейксейра де Кастро проти Португалії», «Шабельник проти України», «Нечипорук і Йонкало проти України», «Яременко проти України»), сутність якої полягає в тому, що коли джерело доказів є недопустимим, то всі докази, отримані з його допомогою, будуть сумнівними та такими ж недопустимими, суд має визнавати недопустимими не лише докази, безпосередньо отримані з істотним порушенням закону, а також і ті докази, яких не було отримано, якби не було отримано перших. Таке розуміння доктрини «плодів отруйного дерева» застосовується і Касаційним кримінальним судом Верховного Суду (наприклад, справа № 488/2433/15, № 676/3183/15-к).

Відтак, виходячи з прецедентної практики ЄСПЛ при розгляді доктринальних проблем допустимості доказів, доречно вести мову про більш широкий та інтегративний концепт – «істотні порушення закону».

Варто враховувати, що Конституція України у ст. 62 зазначає, що «не можуть мати значення доказів дані, здобуті незаконним шляхом...». І тут буде питання щодо співвідношення концептів «законний засіб отримання доказів» у розумінні «законного шляху отримання доказів» з розумінням поняття «процесуальна процедура» та «порушення процедури при застосуванні законного засобу здобуття доказів».

Для визначення допустимості доказів варто виходити з формули – належний суб'єкт отримання доказів, належне джерело доказу, належний засіб отримання доказу, належна юридична форма одержання доказу.

В кримінальному судочинстві очевидно недопустимими є докази, які отримані з таких джерел, такими засобами і в такому порядку, при яких не забезпечено дотримання засади верховенства права та є сумнівної достовірності самих доказів.

В контексті формування його доктринальних засад та окремих правових інститутів пропонуємо закріпити тут норми такого змісту:

1. «Доказами є фактичні дані, отримані в передбаченому законом порядку, які відповідають вимогам належності до справи, допустимості та достовірності».

2. «Фактичні дані, отримані шляхом здійснення антикорупційних заходів, діяльності щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, митних та інших передбачених законом адміністративних, оперативного-розшукових чи цивільно-процесуальних процедур, можуть використовуватися в юридичному доказуванні за умови, що з'ясовано й може бути перевірено джерело і спосіб їх здобуття, фактичні дані отримані без недопустимого втручання в гарантовані Конституцією України права і свободи громадян, не є «плодами отруйного дерева», такі здобуті фактичні дані відповідають вимогам належності до справи, допустимості та достовірності».

3. «Недопустимими є доказові матеріали, які здобуті внаслідок провокації злочину, одержані з істотним порушенням прав і свобод людини, чи є «плодами отруйного дерева», матеріали, які отримані з порушенням інших юридичних норм, приписами яких створювались певні гарантії отримання достовірних фактичних даних».

Недопустимими є докази, які отримані з таких джерел, такими засобами і в такому порядку, при яких не забезпечено належного дотримання захисту прав і свобод людини відповідно до вимог засади верховенства права та принципу пропорційності, а також ставиться під сумнів достовірність самих доказів».

Висновки. Реалізація ідеї верховенства права в сфері правосуддя можлива лише за наявності фундаментальної доктрини доказового права та чітко юридично визначених його основних концептів «допустимості доказів «достовірності доказів» та «достатності доказів», створеної на її основі інтегративної системи досконалого доказового права.

Інтегративний аналіз проблем доказування в різних юридичних процесах приводить до висновку про необхідність прийняття універсального законодавчого акту – «Кодексу доказового права». Пропонується в концептуальній його моделі включити норми загальної та особливої частини. В загальній частині на інтегративному рівні мають бути викладені міжгалузевого характеру, єдині для усіх форм судочинства норми, якими визначатимуться поняття і види доказів та критерії їх допустимості. В особливій частині мають бути закладені сучасні норми – стандарти доказового права, які регламентують здобуття, дослідження, перевірку, оцінку та використання доказів, провадження судових експертиз (основу таких складають норми Закону України «Про судову експертизу»), та приписи щодо особливості доказової діяльності при застосуванні особливих форм проваджень.

Закон має бути як дієвим засобом протидії злочинності (без юридичних фікцій для колапсу правосуддя), так і ефективним засобом захисту прав і свобод людини. У створенні гарантій правосуддя в доказовому праві важливо досягти інтегративного поєднання гарантій як отримання достовірних доказових матеріалів, так і гарантій захисту прав і свобод людини. Пропонується диференціювати мистецтвознавчу і гуманітарну експертизи, та сформулювати предмет й особливості таких самостійних експертиз як судово-гуманітарна експертиза, правнича експертиза, експертиза фондового ринку, природоресурсна та земельна експертиза.

Перспективи подальшого дослідження даної проблеми вбачаються в розробці пропозицій щодо удосконалення законодавчих норм щодо визначення системи, видів та методик окремих судових експертиз.

Перелік посилань

1. Азаров Ю. І., Хабло О. Ю., Коношук Я. Ю. Окремі питання збирання доказів у кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2015. № 5. С. 135-141.
2. Гурак Р. В. Інтеграція у судовій експертизі. *Право України*. 2003. № 11. С. 56-59.
3. Тertiшник В. М., Тertiшник О. І., Фоменко А. Є., Ченцов В. В. Доказове право: підручник / за заг. ред. В. М. Тertiшника. Київ, 2022. 448 с.
4. Зловживання на ринку капіталів: економіко-правові аспекти / за ред. О. Г. Кошового, В. М. Тertiшника, Н. М. Шелудько. Дніпро, 2019. С. 325-351.
5. Калашникова О. Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей: підручник. Київ, 2006. 477 с.
6. Клименко Н. І. Загальна теорія судової експертології: поняття і місце в системі наукового знання. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка і право)*. 2013. Вип. 2. С. 101-106.
7. Кошовий О. Фондовий ринок: що відбувається з експертним забезпеченням? *Юридична газета*. 2018. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/cinni-paperi-ta-fondoviy-rinok/fondoviy-rinok-shcho>

References

1. Azarov, Yu. I., Hablo, O. Yu., Koniusshenko, Ya. Yu. (2015). Some issues of gathering evidence in criminal proceedings. *Legal science*. No. 5. P. 135-141. (in Ukrainian).
2. Hurak, R. V. (2003). Integration in forensic science. *Law of Ukraine*. No. 11. P. 56-59. (in Ukrainian).
3. Tertyshnyk, V. M., Tertyshnyk, O. I., Fomenko, A. Ye., Chentsov, V. V. (2022). Evidence law: textbook. Kyiv. 448 p. (in Ukrainian).
4. Koshov, O. H., Tertyshnyk, V. M., Sheludko, N. M. (Eds.) (2019). Abuse in the capital market: economic and legal aspect. Dnipro. P. 325-351. (in Ukrainian).
5. Kalashnykova, O. L. (2006). Fundamentals of art expertise and valuation of cultural values: textbook. Kyiv. 477 p. (in Ukrainian).
6. Klymenko, N. I. (2013). The general theory of forensic expertise: the concept and place in the system of scientific knowledge. *Collection of scientific works of Irpin Academy of Finance and Law (Economics and Law)*. Issue. 2. P. 101-106. (in Ukrainian).
7. Koshovyi, O. (2018). Stock market: what is happening with expert support? *Legal newspaper*. Retrieved from: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/cinni-paperi-ta-fondoviy-rinok/fondoviy-rinok-shcho>

vidbuvaetsya-z-ekspertnim-zab-
ezpechennyam.html.

8. Крет Г. Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи: монографія. Київ, 2020. 452 с.

9. Ляш А. О., Ліщенко В. М. Поняття доказів у кримінальному процесі. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2012. № 2 (6). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12laoukp.pdf>.

10. Орлов Ю. Ю., Чернявський С. С. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 10-21.

11. Панова А. В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: монографія. Харків, 2017. 256 с.

12. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування: монографія / Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2015. 432 с.

13. Тертишник В. М., Варава В. В., Сачко О. В. Судова експертологія: підручник / за заг. ред. В. М. Тертишника. Харків, 2021. 280 с.

14. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Київ, 2021. 1110 с.

15. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Київ, 2022. 10128 с.

16. Шумило М. Є. Поняття «докази» у Кримінальному процесуальному кодексі України: спроба критичного переосмислення ідеології нормативної моделі. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 2. С. 40-48.

rinok/fondoviy-rinok-shcho-vidbuvaetsya-z-ekspertnim-zabezpechennyam.html. (in Ukrainian).

8. Kret, H. R. (2020). International standards of proof in the criminal process of Ukraine: theoretical, legal, and practical foundations: a monograph. Kyiv. 452 p. (in Ukrainian).

9. Liash, A. A., Lishchenko, V. M. (2012). The concept of evidence in criminal proceedings. *Journal of the National University "Ostroh Academy". "Law" Series*. No. 2 (6). Retrieved from: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12laoukp.pdf>. (in Ukrainian).

10. Orlov, Yu. Yu., Cherniavskiy, S. S. (2017). Electronic reflection as a source of evidence in criminal proceedings. *Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*. No. 1 (13). P. 10-21. (in Ukrainian).

11. Panova, A. V. (2017). Recognition of evidence inadmissible in criminal proceedings: monograph. Kharkiv. 256 p. (in Ukrainian).

12. Pyrih, I. V. (2015). Theoretical and applied problems of expert support of pre-trial investigation: monograph. Dnipropetrovsk. 432 p. (in Ukrainian).

13. Tertyshnyk, V. M., Varava, V. V., Sachko, O. V. (2021). Forensic expertise: textbook. Kharkiv. 280 p. (in Ukrainian).

14. Tertyshnyk, V. M. (2021). Criminal Procedure Code of Ukraine: scientific and practical commentary. Kyiv. 1110 p. (in Ukrainian).

15. Tertyshnyk, V. M. (2022). Scientific and practical commentary on the Criminal Procedure Code of Ukraine. Kyiv. 10128 p. (in Ukrainian).

16. Shumylo, M. Ye. (2013). The concept of "evidence" in the Criminal Procedure Code of Ukraine: an attempt to critically rethink the ideology of the normative model. *Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*. No. 2. P. 40-48. (in Ukrainian).

17. Юрчишин В. Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ. 2007. 227 с.

17. Yurchyshyn, V. D. (2007). Expert opinion as a source of evidence in the criminal process of Ukraine: Candidate's thesis of Juridical Sciences. Ivano-Frankivsk. 227 p. (in Ukrainian).

DOCTRINAL PROBLEMS FORENSIC EXAMINATION IN THE INTEGRATIVE DOCTRINE OF EVIDENCE-BASED LAW

**V. Tertyshnyk
V. Varava**

The article reveals the problems of forensic examination in the integrative doctrine of evidentiary law, taking into account the provisions of the Constitution of Ukraine, procedural legislation, the case-law of the European Court of Human Rights, and judicial precedents of the Supreme Court of Ukraine.

In the context of the formation of its doctrinal principles and individual legal institutions, we propose to consolidate here the provisions of the following content: "The evidence is the factual data obtained in accordance with the procedure provided by law that meet the requirements of belonging to the case, admissibility and reliability". "Factual data obtained during the conduct of expert studies, investigators or other procedural or regulated by separate laws of research actions can be used in legal evidence, provided that the source and method of their obtaining, the evidence obtained, are not "fruits of a poisonous tree" are clarified and can be verified.

The peculiarities of the expert's conclusions and written conclusions of specialists are disclosed, and a simplified procedure for assigning examinations and the formation of the results of expert research is proposed.

It is concluded that it is necessary to adopt a universal legislative act – the "Code of Evidence". It is proposed to include in its conceptual model the norms of the general and special parts. In the general part, at the integrative level, intersectoral characters should be set out, norms common for all forms of legal proceedings, which will determine the concepts and types of evidence and the criteria for their admissibility. In a special part, modern norms should be laid down – standards of evidentiary law governing the receipt, research, verification, evaluation, and use of evidence, the production of forensic examinations.

It is proposed to differentiate art and humanitarian examination, the need to expand the types of examinations and the formation of the subject and features of such independent examinations as forensic and humanitarian, legal, stock market examination, environmental and land examination are being bypassed.

Key words: examinations, expert conclusions, evidence, evidentiary law.